

Андрущенко Т. В. Образование как интегративный фактор современного цивилизационного развития.

Анализируется роль образования в подготовке личности к толерантному и мирному сосуществованию с другими людьми в обществе, переполненном противоречиями и конфликтами; автор утверждает, что современный мир, стоит перед угрозой критического обострения глобальных проблем, требует, кроме научно-инновационных механизмов их преодоления, еще гуманитарно - концептуального осмысления феноменологического основания средств и факторов объединения человечества вокруг их решения; люство все более рельефно распознает альтернативу: либо оно найдет новую парадигму решения актуально-угрожающей проблематики и разработает механизмы ее внедрения через реформирование образовательных систем в формировании новых видов практического мировоззрения, или оно обречено, именно здесь оказывается конструктивно гуманитарная миссия образования, своим внушительным мировоззренчески-просветительским потенциалом способна донести до широких масс населения осознание необходимости совместных действий, общего мышления, ценностной солидарности.

Ключевые слова: человек, политика, воспитание, культура, образование, интеграция, Болонский процесс, единое образовательное пространство, Великая Хартия Университетов, Сорбонская декларация.

Andrushchenko T. V. Education as an integration factor of modern civilization development.

Role of education in preparing the individual to tolerant and peaceful co-existence with other people in society, filled with contradictions and conflicts was analyzed; the author argues that modern world that is threatened by a critical aggravation of global problems requires, besides scientific and innovative mechanisms to overcome them, a humanitarian and conceptual understanding of the phenomenological basis of combining human factors around and addressing them; humanity more clearly identifies alternatives: it will either find a new paradigm of addressing actual threatening problematics and develop mechanisms for its implementation by reforming education systems in the formation of new types of practical worldview, or it is doomed; here constructive and humanitarian mission of education is seen, which by its strong outlook and educational potential is able to convey to the masses the realization of the need of joint actions, common thinking, value of solidarity.

Keywords: human, politics, upbringing, culture, education, integration, the Bologna process, the unified educational area, the Great Charter of Universities, the Sorbonne Declaration.

УДК 37.014.5(477)

**Постол К. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ
ЯК НАПРЯМОК СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ**

В статті аналізується зміст та пріоритети розвитку державно-громадської моделі управління освітою як напрямку сучасного державотворення в Україні.

Ключові слова: державно-громадське управління, громадянське суспільство, демократичне управління, освітня політика, суб'єкти освітньої політики.

Загальний контекст інноваційного розвитку найважливіших сфер суспільства потребує змін в підходах, методах та принципах побудови взаємовідносин держави та громадянського суспільства та вимагає визнати представників громадськості не тільки необхідним, але й рівноправним суб'єктом для реалізації сучасної державної політики України, в тому числі освітньої. Тож, сучасна система управління освітою поступово

набуває ознак державно-громадської моделі управління. Ця модель управління має забезпечити перехід України до постінформаційного суспільства, а також відтворювати соціокультурне середовище для саморозвитку особистості протягом життя.

Метою статті є встановити зміст державно-громадської моделі управління освітою як пріоритету сучасної освітньої політики, співставити пріоритети та стан її розвитку з загальними тенденціями державотворення в Україні.

Завданнями статті є: 1) встановити об'єктивні умови суспільного розвитку для існування державно-громадської моделі управління освітою як пріоритетного напрямку освітньої політики України, 2) зазначити наукове розуміння поняття та змісту державно-громадської моделі управління освітою у відповідності з її функціями як соціально-правового явища; 3) проаналізувати стан розвитку взаємовідносин її основних суб'єктів та зазначити шляхи правового регулювання існуючих проблем.

Аналіз останніх досліджень вказує, що вивченню проблеми становлення та розвитку державно-громадської моделі управління освітою приділяється все більше уваги як в сфері наукового пізнання, так і в практичних питаннях її реалізації. До праць вітчизняних науковців та практиків, які досліджують проблему управління освітньою сферою в нових соціально-економічних умовах відносяться: праці та наукові розробки В. П. Андрущенка, В. І. Лугового, В. С. Журавського, В. Л. Савельєва, які приділяють увагу історичним та методологічним основам дослідження цієї тематики; В. Г. Кременя, Є. М. Суліми, Я. Я. Болубаша, в працях яких аналізуються пріоритети освіти в сучасних умовах розвитку держави, Г. В. Єльнікової, В. К. Майбороди, В. М. Огаренко, які приділяють увагу розробкам теоретичних основ розуміння існуючих моделей управління освітою, їх втілення в різних ланках освіти. Однак, недостатньо вивченим, на нашу думку, залишаються питання проблеми співвідношення пріоритетів та стану розвитку державно-громадської моделі управління освітою з загальними тенденціями державотворення в Україні щодо розвитку взаємовідносин держави і інститутів громадянського суспільства.

Аналіз основних законодавчих документів з питань державного управління, в тому числі щодо освітньої сфери, свідчить, що беззаперечною ознакою політики України, починаючи з часів здобуття нею незалежності, є суттєва зміна ролі держави щодо регулювання суспільних відносин: вона набуває ознак соціально спрямованого керування, держава стає гарантом і захисником прав кожного громадянина, головними її функціями стають регулюючі та захисні, державна політика базується на принципі пріоритетності прав громадян та їх об'єднань.

Але попри зазначені декларативні принципи, в Україні така форма взаємовідносин реалізується зі значними складнощами. Особливо це стосується освітньої сфери, оскільки національна ментальність та попередній історичний досвід відносить освітню політику до сфер управління з принципами жорсткої субординації й централізації та залишає прийнятним твердження, що її формування, реалізація та контроль є справою виключно держави. Така консервативна модель управління освітою, звичайно, в багатьох аспектах є об'єктивно обґрунтованою та має незаперечні переваги, проте сучасні виклики розвитку людства, в першу чергу – підвищення авторитету та ролі особистості, визнання людини найвищою соціальною цінністю,

вимагають модернізації багатьох аспектів освітньої галузі.

По-перше, це пов'язано з тим, що освіта залишається безумовним провідним чинником формування людини як члена громадянського суспільства та розвитку правової свідомості населення, а отже повинна впроваджувати новий тип мислення та поведінки громадян держави, в тому числі, що стосуються процесу її отримання. По-друге, перетворення освітньої сфери в стратегічний ресурс економіки держави, можливість функціонування освітніх установ різних форм власності, в тому числі змішаних, розгалужені умови фінансування освітніх процесів, тенденція розвитку міжнародних зв'язків – всі ці, та інші об'єктивні фактори, пояснюють нові вимоги щодо наявності різного суб'єктного складу сучасної освітньої політики і надання особливого статусу саме інститутам громадянського суспільства, так як необхідність залучення інтелектуального та фінансового потенціалу незалежних громадських об'єднань для розвитку освітньої галузі, робить ці суб'єкти активними учасниками зазначеного процесу. Тож, вбачається, що кінцевою метою сучасної освітньої політики є створення умов, в яких особистість, суспільство й держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Але не можна проігнорувати той факт, що для розвитку освіти як сфери багатоаспектної партнерської взаємодії, існує потреба в новій моделі її управління. Така модель управління освітою має бути демократичною та відкритою. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються навантаження, функції, структура і стиль центрального і регіонального управління освітою [1]. Спираючись на подібні характеристики в науково-практичних матеріалах та нормативно-правових актах, використовується поняття “державно-громадська модель управління освітою”. У сутності цього поняття на сьогодні доцільно розділяти явища нових, більш демократичних відношень, погоджених взаємодій між державою та громадянським суспільством. Участь цих сторін у розв'язанні різних питань освіти, а саме управлінські аспекти цих взаємодій, які пов'язані з можливістю відповідально та результативно впливати на освітню політику, визначальним пріоритетом якої є забезпечення якості освіти на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави [2].

Поєднання двох, на перший погляд протилежних інтересів – громадських та державних, потребує створення чіткого розуміння сфер діяльності кожного суб'єкта в процесі реалізації цього напряму освітньої політики. Тож, важливим питанням є розуміння змісту такої моделі управління. За думкою української дослідниці В. Б. Рогової, змістом державно-громадського управління є діяльність його суб'єктів за двома напрямками: перший – забезпечення функціонування освітньої сфери: участь у підготовці, прийнятті та реалізації нормативно-правової бази; взаємодія державних органів і громадських об'єднань та організацій, які сприяють гармонізації, гуманізації та громадсько-правовому закріпленню різноманітних організаційних та організаційно-правових форм взаємовідношень учасників навчального процесу; залучення в освіту сил і засобів юридичних та фізичних осіб; другий передбачає розвиток системи освіти: розроблення та реалізацію відповідних програм, які спрямовані на її модернізацію; вдосконалення змісту, форм і методів освітньої діяльності; підготовку, прийняття і введення в дію нормативних документів щодо стимулювання діяльності закладів

освіти та органів управління ними [3]. Таким чином, державно-громадське управління включає розгалужену діяльність його суб'єктів, що поєднують три найголовніші мети, які відповідають загальним тенденціям сучасного державотворення в Україні: участь у прийнятті нормативно-правових актів, які регулюють сферу освіти; взаємодії представників громадськості та державних органів, в тому числі на рівні навчального закладу; практична реалізація та подальше вдосконалення найголовніших завдань сфер освіти.

Дослідивши зміст державно-громадської моделі управління освітою, принципи її створення та реалізації, функції її суб'єктів, переваги в вирішенні практичних питань, можна дійти висновку, що це суспільне явище є найяскравішим прикладом багатоаспектного механізму взаємодії двох найважливіших суб'єктів сучасного суспільства – держави та інститутів громадянського суспільства. Враховуючи наведенні обґрунтування, актуальність дослідження та всебічного розвитку державно-громадської моделі управління освітою для сучасних пріоритетів державного розвитку України важко переоцінити.

Проте, аналіз сучасного стану механізмів взаємодії держави і інститутів громадянського суспільства, як суб'єктів освітньої політики, дозволяє зробити висновок, що попри зусилля органів управління освітою та заінтересованості більшості суб'єктів недержавного сектора, наявні приклади їх впровадження на усіх рівнях системи освіти та достатньої кількості сформованих інституцій, в Україні ці явища ще не набули системного характеру, не стали основою процесу формування та реалізації зазначеної освітньої політики, не сприймаються більшістю учасників освітнього процесу. Як зазначають дослідники і практики, органи громадської активності наразі, здебільше, діють формально, ініціатива до вирішення нагальних питань та план їх вирішення від громадських організацій майже не надходить. Тож, незважаючи на певні напрацювання з питань управління на громадських засадах, значні зусилля з боку “освітніх закладів і органів управління освітою, прогресивних громадян та окремих громад, державно-громадське управління освітою в Україні недостатньо інституційно сформовано, його функціональна здатність і реальний вплив залишаються ще низькими. Попри численні приклади впровадження його елементів на всіх управлінських рівнях освіти, воно не набуло системності, залишається фрагментарним, маловпливовим. Аналіз практики показує, що органи громадського самоврядування в освіті працюють нерегулярно. Здебільшого громадські освітні структури формальні, а отже, недієві” [4, с. 46].

Така ситуація, на нашу думку, пов'язана, перш за все, з недостатнім розвитком нормативно-правового механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, в тому числі щодо освітньої сфери. Саме відсутність закріплення в чинному законодавстві необхідних та достатніх повноважень громадських освітніх інституцій для впливу на освітню політику в державі, робить їх діяльність малоефективною і найчастіше формальною. Отже, зміст державно-громадського управління освітою, а саме – порядок створення та організації діяльності громадських органів управління освітою, принципи їх роботи, порядок розподілу функцій і повноважень між суб'єктами, врегулювання питань контролю за діяльністю всіх суб'єктів й їх відповідальності, повинен бути закріплений на усіх рівнях законодавства, і перш за все для того, щоб ця модель стала дієвим організаційно-правовим механізмом взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави і виконувала провідну роль у

впровадженні найактуальніших політико-правових реформ в Україні.

До останніх нормативно-правових документів, які визначають орієнтири і стратегії розвитку всієї освітньої галузі України належить Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 р.р. [5], якою визначено основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики у галузі освіти у нових економічних і соціокультурних умовах [6]. Так, зміст Стратегії визначає актуальну тенденцію сприйняття освіти – як найважливішої сфери для розвитку громадянського суспільства, а саме: визначення, що найважливішим державним пріоритетом є “виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави”, наголошення, що “якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості”.

Окремий розділ зазначеного нормативного документу – “Модернізація системи управління освітою” чітко зазначає головні засади цього процесу через розвиток моделі державно-громадського управління, посилення ролі та взаємодії усіх суб’єктів освітньої політики, у якій особистість, суспільство й держава стають рівноправними суб’єктами і партнерами. Відповідно до змісту документу, гнучка, цілеспрямована, ефективна система державно-громадського управління освітою, що забезпечує інтенсивний розвиток і якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб країни та запитів особистості, передбачає важливі кроки модернізації у цьому напрямку: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління освітою; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та регіональними органами управління освітою, органами місцевого самоврядування і навчальними закладами; розроблення системи заходів (нормотворчих, науково-методичних, фінансово-економічних тощо) щодо впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їх прав і можливостей щодо фінансової самостійності; апробацію і впровадження різних моделей державно-громадського управління розвитком навчальних закладів; перехід до програмно-цільового управління, та інші.

Таким чином, будучи основою для внесення змін та доповнень до чинного законодавства України, Національна стратегія розвитку освіти містить в собі найактуальніші принципи та інноваційні тенденції розвитку сфери освіти в Україні. Проте, умовою їх практичного втілення є детальне розроблення та закріплення на законодавчому рівні зрозумілого та доступного механізму їх реалізації в життя. Зазначений механізм, на наш погляд, включає: оптимізацію централізованого та децентралізованого управління, перерозподіл функцій та повноважень між учасниками навчального процесу, поєднання державного та громадського контролю, створення системи моніторингу управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях. Отже, процес нормативно-правового регулювання досліджуваного питання набуває все більшого значення і потребує активних дій щодо його розвитку та впровадження.

Висновки. З вищезазначеного можна зробити висновок про те, що сучасна модель управління освітою в Україні відповідає загальним тенденціям розвитку державотворення, які орієнтуються на активне використання потенціалу громадськості у вирішенні суспільних потреб, тож інтегрує складові двох моделей: державної та

громадської, а отже, складає синтезовану – державно-громадську модель управління. Аналіз стану та перспектив розвитку зазначеної моделі вказують на те, що попри достатньої кількості сформованих інституцій, в Україні, ці явища ще не набули системного характеру та не набули сталих показників. На нашу думку найголовнішою умовою для встановлення дієвої взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства як суб'єктів освітньої політики, є розвиток нормативно правового регулювання зазначеного питання, який окреслює форми, принципи та напрями такої взаємодії і встановлює чіткий механізм впровадження цілей державно-громадського управління освітою.

Використані джерела:

1. Андрущенко В. Державно-громадський характер управління освітою // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 5-8.
2. Михайленко О. Державно-громадське управління освітою // Директор школи Україна. – Київ, 2007. – № 1. – С. 46-51.
3. Рогова В. Б. Упровадження державно-громадського управління в закладах системи середньої освіти. [Електронний ресурс] / В. Б. Рогова. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-3/07rvbssso.htm>.
4. Біла книга національної системи освіти України / за ред. В. Г. Кременя; Акад. пед. Наук України. – К., 2009. – 185 с.
5. “Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
6. Суліма Є. Вища освіта в контексті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки // Вища школа. – 2012. – № 3. – С. 7-10.

Postol K. A. Государственно-общественная модель управления образованием как направление современного государственного развития в Украине.

В статье анализируется содержание и приоритеты развития государственно-общественной модели управления образованием как направления современного государства в Украине.

Ключевые слова: *государственно-общественное управление, гражданское общество, демократическое управление, образовательная политика, субъекты образовательной политики*

Postol K. Public-social model of education management as a direction of modern state creation in Ukraine.

The article analyzes the content and extension's priorities of public-social model of education management as the direction of the modern state creation in Ukraine.

Keywords: *public-social administration, civil society, democratic governance, educational policy, transactors of educational policy.*